

Петрова Т. О. Перспективи використання спеціальних словників у вивченні галузевої лексики природничих наук. *Тенденції та перспективи формування професійної лексики*: Доповіді ІХ Міжнар. наук.-практ. семінару, присвяченого питанням функціонування проф. мовлення, лінгвокультурологічному та соціальнокультурному аспектам філології (м. Ірпінь, 21 трав. 2019 р.). Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2019. Вип. ІХ. С. 199–202.

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

Кафедра журналістики, української словесності та культури

***ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ***

Доповіді ІХ Міжнародного науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, лінгвокультурологічному та соціокультурному аспектам філології

ВИПУСК ІХ

Ірпінь–2019

УДК 378

*Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту
гуманітарних наук
Університету державної фіскальної служби України
(Протокол від 20 березня 2019 року № 6)*

Тенденції та перспективи формування професійної лексики: Доповіді ІХ Міжнародного науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, лінгвокультурологічному та соціокультурному аспектам філології. Ірпінь: УДФС України, 2019. Вип. ІХ. 264 с.

Відповідальний редактор:

к. філол. н., доц., доцент кафедри журналістики, української словесності та культури **О.В. Чорна**

© Оригінал-макет
КАВ
Університет ДФС України, 2019

За зміст матеріалів і правильність цитування відповідальність несуть автори.

- Просвещение, 2006.
3. Румянцева И.М. Психология речи и лингвопедагогическая психология. М.: ПЕР СЭ; Логос, 2004. – 319 с.
 4. Часнок С.С. Ситуативно-игровое обучение иноязычному устному общению на начальном этапе средней школы. – М.: Инфра-М, 2008.

Петрова Тетяна Олексіївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовних дисциплін агрономічного факультету
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
(Харків, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ СЛОВНИКІВ У ВИВЧЕННІ ГАЛУЗЕВОЇ ЛЕКСИКИ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Петрова Тетяна Основою навчання за фахом є формування глибоких професійних знань фахівців шляхом ґрунтовного оволодіння ними понятійним апаратом галузевих наук, яке неможливе без застосування словників. Термінологічна лексикографія є одним з перспективних напрямів розвитку української лінгводидактики.

Збагачення мовлення майбутніх фахівців професійною лексикою вивчають Б. Глухов, Є. Копіца, Л. Прокопенко та ін. Питання використання словника у процесі навчання досліджують відомі лінгвісти й лексикографи (В. Виноградов, І. Гетьман, С. Головащук, В. Дубічинський А. Москаленко, Л. Паламарчук та ін.). Перспективи використання термінологічних лексикографічних праць у вивченні галузевої лексики природничих галузей спеціально не вивчалися. Це й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою розвідки є висвітлення перспектив застосування спеціальних словників під час вивчення галузевої лексики природничих наук. Термінологія є надзвичайно динамічним шаром лексики, 90 % нових слів становлять терміни. Як відомо, якщо спеціаліст з будь-якої галузі володіє 2 000 найчастотніших термінів зі своєї спеціальності, то він зрозуміє на 90 % будь-який науковий текст з відповідної сфери знань. За спостереженнями мовознавців, лише в хімії використовують 2 млн термінів [2]. Інтенсивний розвиток галузей, а відповідно, і їхніх термінологічних систем, зумовлюють необхідність використання словників з метою з'ясування змісту нових або незрозумілих понять та ін.

Як зауважують науковці, у більшості людей зоровий канал сприйняття інформації в декілька разів сильніший порівняно зі слуховим [5, с. 71]. Спираючись на зазначене, можна зробити висновок, що якість і обсяг засвоєного матеріалу через зоровий канал зв'язку, будуть значно вищими. «Нехтування» словниками під час вивчення галузевої лексики спричиняє швидке її забування, втрату вмінь та навичок відшукувати необхідну інформацію в довідкових виданнях.

Сучасні ж здобувачі вищої освіти різних рівнів не мають досвіду роботи зі словниками: авторитетною для них є легко- й загальнодоступна вільна онлайн-енциклопедія «Вікіпедія», що не є перевіреним (достовірним) авторитетним джерелом, а головно не є джерелом лексикографічного типу. Спеціальні словники в навчальному процесі здебільшого використовують як довідкові джерела або під час перекладання фахових термінів чи текстів іноземною мовою (переважно з російської мови або навпаки), а також написання термінологічного словника-мінімуму фахової лексики. Саме тому роль термінологічних словників як джерела збагачення професійного лексичного запасу й формування фахового мовлення майбутніх фахівців є вирішальною й недооціненою.

Будь-який спеціальний словник є навчальною лексикографією, тобто навчальним виданням. Наголосімо, що фахові словники покликані забезпечити комплексне знання термінології обраного фаху, сформувати у здобувачів вищої освіти загальні уявлення про термін, шляхи та способи термінотворення, виробити вміння та практичні навички грамотного й доречного терміновживання. В.В. Дубічинський називає будь-який словник надійним гідом у різних сферах знань і тому переконливо стверджує, що кожний словник оперує певною енциклопедичною інформацією [1, с. 22].

Українська термінологічна лексикографія постійно розвивається, поповнює видову класифікацію словників, удосконалює старі й розробляє нові принципи та методи репрезентування наукової лексики, збагачує різні галузі спеціальними словниками. Зокрема, протягом кінця ХХ ст. – поч. ХХІ ст. надруковано понад 600 фахових словників з різних галузей знань.

Одним з основних завдань термінологічного словника є відображення ступеня розвитку описуваної галузі знань та її термінології на час його укладання. Поняттєво-термінологічний апарат природничої галузі поповнюють загальнонавчальні, загальнонаукові, міжгалузеві й вузькогалузеві одиниці. Проникнення означеної лексики до мови науки відбувається шляхом термінологізування, ретермінологізування та іншими способами. Спеціалісти повинні розмежовувати значення загальнонавчальної одиниці й дефініцію терміна. Наприклад, загальнонавчальне слово *брунька*, що має значення «ще не розвинений пагін рослини, зачаток квітки або стебла з листям» [4], термінологізуючись, набуває статусу спеціальної одиниці фітомеліоративної терміносистеми й позначає наукове поняття з родовидовими відношеннями – «зачатковий пагін, який складається з основних зачаткових його елементів. Б. класифікують за такими ознаками: за будовою: 1) закриті, що вкриті захисними лусками (у більшості рослин); 2) відкриті (голі), в яких покривні луски відсутні (горлянка, зеленчук, калина цілолиста); за розміщенням на стеблі: 1) верхівкові, що розміщені на верхівці стебла (у більшості рослин); 2) бічні, які сидять збоку стебла у пазухах листків. За призначенням розрізняють Б.: 1) вегетативні, з яких утворюються пагони; 2) генеративні, з яких утворюються квітки або суцвіття (вишня та ін.); 3) вегетативно-генеративні, в яких закладається кілька метаметрів пагона, а

конус наростання дає початок зачатковій квітці або суцвіттю (бузок, бузина, горіх волоський)» (виділення розбивкою наше) [3, с. 34].

На нашу думку, під час викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» необхідно зосереджуватися не лише на поясненні дефініцій термінів, а й репрезентуванні термінології певної галузі (зокрема, фітомеліорації) як поняттєвої системи, якій властиві всі лексико-семантичні явища, наприклад: гіперо-гіпонімія (*рослини – рослини адвентивні, вищі рослини, евтрофні рослини, індикаторні рослини, культурні рослини, піонерні рослини та ін.*); синонімія (*рослинне угруповання – фітоценоз, улоговина – западина*), антонімія (*угіддя – неугіддя, закріплені піски – рухливі піски*). Отже, використання спеціальних словників у вивченні галузевої термінології забезпечує репрезентування її понять як цілісної єдності й формування теоретичних фахових знань.

Термінографічні праці фіксують зміни в спеціальній мові, кодифікують норму в термінології, дають змогу навчитися диференціювати нормативний і ненормативний термін. Різні типи термінологічних словників містять інформацію про сучасні норми в термінології: наголошування (*агронóмія, сільськогосподáрський, листкóвий*), граматичні (*соняшник, -а /одна рослина/ і -у /збірне/*), словотвірні (*грунтотвірний, кольматувальні насадження, панівні рослини*) тощо. Усе це сприяє нормалізуванню писемної та усної форм спеціального мовлення фахівців.

Отже, для розвитку професіоналізму фахівців перспективним є вивчення галузевої лексики шляхом застосування спеціальних словників, які (1) забезпечать розуміння термінології як системної організації, (2) сформуують знання про джерела й шляхи її розбудови, способи творення терміноодиниць, а також знання термінологічних норм, (3) полегшать засвоєння спеціального матеріалу. Практичне застосування словників окреслює нові шляхи розроблення методики навчання галузевої лексики з використанням термінографії.

Список використаної літератури:

1. Дубичинский В.В. Искусство создания словарей : конспекты по лексикографии. Х. : Изд-во ХГПУ, 1994. 102 с.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник [Електронний ресурс]. К. : Академія, 2000. 368 с. Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kocherhan_Mykhailo/Vstup_do_movoznavsta.pdf (04.01.2019).
3. Садово-паркове господарство та фітомеліорації : термінологічний словник-довідник [В. К. Пузік, Г. Б. Гладун, Т. О. Петрова та ін.]. Х. : Планета-Прінт, 2016. 219 с.
4. Словник української мови : у 20 т. – Т. 1–6 (А –КВА́РТА) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://lcorp.ulif.org.ua/ExplS/> (05.01.2019).

5. Спіцин Є. Перспективи використання словникової технології навчання в освітньому просторі вищої школи // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. 2015. Вип. 1. С. 70–76.

Попович Анжеліка Станіславівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
факультету української філології та журналістики
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Україна)

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ АСПЕКТИ В НАВЧАННІ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасній освітній парадигмі притаманні новітні тенденції в навчанні стилістики української мови, зокрема відповідні концепції, підходи й принципи. У кінці ХХ століття стало очевидним, що традиційна стилістика не в змозі охопити всі площини стилістичної науки.

З'ясування понять «мовна семантика» й «семантика мовного знака», на думку С. Єрмоленко, передбачає застосування методів моделювання лексично-семантичних, лексично-асоціативних полів, структурування концептів, установлення зв'язків між семантикою художнього слова й мовною свідомістю творця тексту [2, с. 6]. Отож важливим є розгляд стилістичних проблем «через призму їх кореляції з когнітивними процесами і структурами з урахуванням впливу низки позамовних чинників» [1, с. 68–69].

Підґрунтя когнітивної методики навчання української мови віднаходимо в працях О. Біляєва, М. Вашуленка, О. Горошкіної, Т. Донченко, Г. Онкович, Л. Мацько, В. Мельничайка, А. Нікітіної, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Скуратівського, Г. Шелехової та ін. Сьогодні в українській лінгводидактиці означені аспекти опрацьовують З. Бакум, О. Горошкіна, Н. Дика, Г. Дідук-Ступ'як, І. Дроздова, Р. Дружененко, В. Каліш, І. Кучеренко, О. Кучерук, О. Кучерява, О. Любашенко, Л. Мамчур, Н. Мушировська, А. Нікітіна, С. Омельчук, М. Пентилюк, О. Попова, Т. Симоненко та ін.

Мета нашої розвідки – проаналізувати застосування лінгвокогнітивного принципу на заняттях із дисципліни «Стилiстика української мови» в закладах вищої освіти.

Під лінгвокогнітивним принципом навчання стилістики розуміємо спрямування стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури на виявлення аспектів мовленнєвої картини світу, інтерпретування текстів із позицій когнітивних процесів, формування пізнавальної та мовленнєвої культури й відповідного способу мовного самовираження студентів.

Р. Сидоренко переконана, що «когнітивна стилістика зміщує акценти з моделей тексту, його композиції і структури на моделі, в яких простежується

ЗМІСТ

**ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ
АСПЕКТИ ФІЛОЛОГІЇ**

Балабан О.О.	Універсальні процеси змін у лексичному значенні слів у споріднених мовах	3
Брага І.І.	Анімаційний текст у соціолінгвістичному вимірі	6
Васецька О.І.	Поняття «субституції» термінів у лінгвістиці	9
Вейсалова С.Б.	Сравнение русских и английских идиом с эмотивным компонентом: лингвокультурологический аспект	13
Вусик Г.М.	Особливості одоскладних номінативних речень у творчості О. Олеся	15
Иванченко А.А.	Репрезентация гендерных стереотипов в русской языковой картине мира	18
Кондратева Я.К.	Назва продуктів харчування в українській мові	21
Лохницкая М.А., Алиджанова А.Т.	Номинации деловых людей в русском и английском языках с национальной спецификой семантики	24
Монастирська Р.І.	Метафоризація правничих понять у поетичному мовленні Б. Олійника	27
Некитюк О.В.	Особливості синтаксичних конструкцій у наукових текстах	30
Оганесян Э.А.	Метод контент-анализа при изучении дискурсивной продукции языковой личности: обзор и систематика	33
Осіпова Т.Ф.	Невербальна компетенція в структурі мовної особистості: фразеологічний аспект (на матеріалі публіцистично-критичного мовлення Дмитра Павличка).....	36
Павлова А.К., Котій А.А.	Модус осмислення мови як феномена національної культури в науковій спадщині І. Огієнка	39
Піддубна Н.В.	Біблізми як джерело відфразеологічної деривації в сучасній українській мові	42
Руденко С.М.	Мовна гра як інструмент творення ергонімів	45
Руденко С.М., Саранча І.О.	Семантична багатовекторність рекламних повідомлень харчового характеру в харківському метро	49

Саларьова А.В.	Невербальна репрезентація гендеру в драматичних творах Павла Ар'є	51
Самигулина Ф.Г., Аит Умезиан Р.	Язык политического дискурса: к постановке проблемы	54
Самигулина Ф.Г., Изотова Е.М.	Лексические инновации в детском дискурсе	57
Самигулина Ф.Г., Сяо Л.	Особенности обращения в китайской лингвокультуре	59
Самигулина Ф.Г., Тун С.	Этикетные формулы приветствия в русской и китайской лингвокультурах: сопоставительный аспект	62
Симоненко Л.О.	Роль термінології у поширенні професійно-наукового знання	65
Сірант А.М., Тодоріка Х.Ю.	Номінації Богородичних ікон в українській іконографії: лінгвокультурний аспект	67
Стрикатова Т.А.	Гендерная специфика невербальной коммуникации в художественном дискурсе	69
Сукаленко Т.М.	Модель опису лінгвокультурного типажу «паніч»	72
Туровська А.С.	Реалізація юридичного терміна в правничому дискурсі	81
Туровська Л.В.	Дослідження української професійної лексики наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття	83
Усачова К.С.	Питома та запозичена лексика на позначення досвіду пам'яті про війну	86
Фань И.	Лексический повтор как средство связи частей сложных предложений в рассказах А.П. Чехова	91
Федун І.В.	Проблеми та особливості розвитку української термінології	94
Халіновська Л.А.	Зауваги до проблеми емоційності терміна	97
Хан Ж.	Компаратив в языке поэзии И.А. Бунина	100
Шевчук З.С.	Структурно-функційні параметри алюзії в контексті формування мовного портрета жінки	103
Шпетна С.А., Барбукова І.С.	Чоловіча та жіноча письмова мова в Інтернет-щоденниках	106
Янушкевич Л.М.	Гендерно-возрастные особенности аргументации (лингво-ориентированный подход)	111
Яценко Н.О.	Праслов'янська спадщина в українській податковій термінології (термін <i>мито</i> й похідні)	113

КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ МОВИ – ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Богайчук В.О.	Культура професійного спілкування працівників податкової міліції	118
Казимиrowa І.А.	Реєстрове слово в термінологічному словнику	121
Руденко С.М., Калембет В.А.	Назви страв у меню «McDonald's»: правописні та семантичні особливості	124
Кожевнікова А.С.	Термін «нація»: нова інтерпретація	127
Лещенко М.А.	Мовленнєва культура майбутніх фахівців	132
Ляшук Н.М.	Наукова мовна культура фахівця	134
Мамай В.В.	Суржик у молодіжному середовищі	136
Монастирська М.А.	Культура ділового спілкування майбутнього економіста	138
Наконечна В.О.	Наукова мовна культура як важливий складник професійної діяльності	141
Нікончук А.А.	Роль мовленнєвого етикету в діяльності державних службовців	143
Ошийко М.А.	Проблема використання мовних норм в юриспруденції	146
Пашинська Л.М.	Лексичні недоліки й помилки у правничій сфері	149
Похилюк О.М.	Мовна культура молодого науковця	152
Поштар М.М., Пронькіна І.В.	Сучасні проблеми етики підприємництва і підприємницької діяльності	155
Пшеничко Д.В.	Мовна культура – основа професійної діяльності державного службовця	158
Раціборський Н.В.	Наукова мовна культура – основа професійної діяльності працівника економічної сфери	161
Руденко С.М., Гладкова О.С.	Класифікаційні складники терміна «сучасна українська кухня»	163
Руденко Т.С.	Культура мовлення спеціаліста в галузі економіки	165
Сучок О.С.	Мовна політика в Україні	167
Тараненко В.А.	Наукова мовна культура – основа професійної діяльності майбутнього економіста	171
Чорна О.В.	Невербальна комунікація в процесі міжкультурного спілкування	173

Шпильчук Ю.М.	Стилістична функція фразеологічних одиниць у науковому дискурсі	177
----------------------	--	-----

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ
АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Вайноренс І.П.	Каузальна домінанта <i>effect</i> в українській мові: корпусний підхід	180
Григорович О.Б.	Комунікативна професіограма педагога ЗВО	182
Ладиняк Н.Б.	Засвоєння фахової лексики на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням)	186
Лебедь Ю.Б.	Синонімія термінів у сфері методики навчання мов	188
Леміш Н.Є.	Функціонування лексеми <i>effect</i> в англomовних інструкціях до медичних препаратів	191
Макарич М.В.	Обучающая компьютерная программа как часть системы обучения английскому языку	194
Пахомова А.Н.	Технологии оптимизации обучения иностранным языкам	197
Петрова Т.О.	Перспективи використання спеціальних словників у вивченні галузевої лексики природничих наук	199
Попович А.С.	Лінгвокогнітивні аспекти в навчанні стилістики української мови	202
Радкевич Н.В.	Значення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у практичній діяльності майбутнього юриста	205
Рахуба В.И.	К вопросу формирования профессиональной иноязычной компетенции студентов технических специальностей	207
Сердюк А.М.	Особливості українсько-французького перекладу прямої мови (на матеріалі казок Івана Франка)	210
Скрипник Н.І.	Професійна термінологія у фаховій діяльності студента закладу вищої освіти	211
Шевчук О.С.	Актуальні проблеми вивчення професійної лексики у виші	214

МОВА ЗМІ І ПРОФЕСІЙНЕ МОВЛЕННЯ ЖУРНАЛІСТІВ

Безпалько Т.В.	Специфіка мови засобів масової інформації	216
Бразалук М.Ю.	Типові порушення мовних норм у текстах ЗМІ на правову тематику	218
Гладкова І.О.	Особливості мас-медійного дискурсу у лінгвістичній теорії	220
Голоско С.О.	Мовні помилки в медіатекстах (на прикладі «Znaj.Ua»)	223
Гоцан В.О.	Проблема формування у майбутніх журналістів культури професійного спілкування	225
Зайцева І.В.	Особливості економічного дискурсу преси	229
Зикун Н.І.	Спеціалізація у підготовці журналістів: узагальнення підходів	231
Івашко А.О., Ясентюк А.С.	Помилки професійного мовлення ЗМІ та мовлення журналістів	235
Калита О.П.	Вплив ЗМІ на формування морально-духовних цінностей суспільства	238
Лабунець В.В.	Особливості вживання запозичень з англійської мови в сучасних ЗМІ	241
Малильо В.М.	Стан української мови в сучасному медіапросторі	244
Марчук Л.М.	Поняття прецедентності в мові інтерв'ю	245
Полуніна Д.Ю.	До питання: мовна норма і сучасна преса в Україні	249
Семеген А.В.	Використання гендерних стереотипів у новинних програмах на каналі СТБ	251
Степанова Є.О.	Особливості професійного мовлення журналістів	253
Сукаленко Т.М., Позднякова О.О.	Специфіка публіцистичного тексту як базового елемента медійного дискурсу	255

Доповіді ІХ Міжнародного науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, лінгвокультурологічному та соціокультурному аспектам філології

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ

21 травня 2019 року

Кафедра журналістики, української словесності та культури

Здано до друку 26.04.2019 Формат 60x84/16.

Папір офсетний №1. Гарнітура «Times New».

Друк офсетний. Друк. арк. 15,3.

Тираж 100 прим.

Віддруковано в друкарні Університету ДФС України,
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна, 08201

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 1858 від 30.06.2004*